

17 AĞUSTOS 1999'DAN 6 ŞUBAT 2023'E UZANAN 24 YILDA DOĞA KAYNAKLI AFETLER ÜLKEMİZDE YARALAR AÇMAYA DEVAM EDİYOR...

17 Ağustos 1999 depreminin üzerinden 24 yıl geçti. Bu süreç içerisinde doğa kaynaklı afetler karşısındaki toplumsal, sosyal, ekonomik, kurumsal ve teknik altyapımızda iyileşme bir yana kırılganlıkların katlanarak arttığını 6 Şubat 2023'de Kahramanmaraş depremleri açıkça gösterdi.

Ülkemizde doğa kaynaklı afetlerle mücadele için milat olduğu varsayılan 17 Ağustos 1999 depreminin üzerinden 24 yıl geçti. Bu süreç içerisinde doğa kaynaklı afetler karşısındaki toplumsal, sosyal, ekonomik, kurumsal ve teknik altyapımızda iyileşme bir yana kırılganlıkların katlanarak arttığını 6 Şubat 2023'de Kahramanmaraş depremleri açıkça gösterdi. Resmi

açıklamalara göre 51.000'ni aşkın vatandaşımızın yaşamını yitirmesi, 100.000'ni aşkın vatandaşımızın yaralanması, 310.000 bina ile çok sayıda baraj, köprü, yol, demiryolu, liman, enerji tesisleri ile altyapının uğradığı ağır hasar, getirildiği savunulan çözümlerin afet risklerini azaltmadığını, sadece "yara sarma" amacına hizmet ettiğini bir kez daha bizlere göstermiştir.

17 Ağustos 1999 tarihinde, saat 03:02`de Gölcük`te meydana gelen 7.6 büyüklüğündeki deprem, Kocaeli, Sakarya, Düzce, İstanbul, Yalova ve Bolu illerimizde resmi rakamlara göre 18.373 kişinin yaşamını yitirmesine, yaklaşık 50.000 kişinin yaralanmasına, 375.000 konut ve işyerinin yıkılması veya hasar görmesine neden olmuştur. Bu büyük felaketin üzerinden 24 yıl geçmiş olmasına rağmen yeterli tedbirlerin alınmaması nedeniyle sadece depremler değil çok sayıda doğa kaynaklı afet, ağır maddi ve manevi hasarlar vermeye devam ediyor.

Ülkemiz, bulunduğu coğrafyanın jeolojik, jeomorfolojik ve tektonik yapısı gereği depremler başta olmak üzere heyelan, kaya düşmesi, sel, taşkın, çığ düşmesi, volkanik aktiviteler, oturma-çökme, obruk, tıbbi jeolojik riskler gibi jeolojik ve hidrolojik kökenli afetlerin yanı sıra kuraklık, fırtına, hortum, aşırı sıcaklık ve kar yağışı gibi meteorolojik afetler ile yüzey ve yeraltı yangınları, Covid-19 başta olmak üzere salgın

hastalıklar, musilaj gibi biyolojik afetlerin etkisi altında yaşamaya devam ediyor.

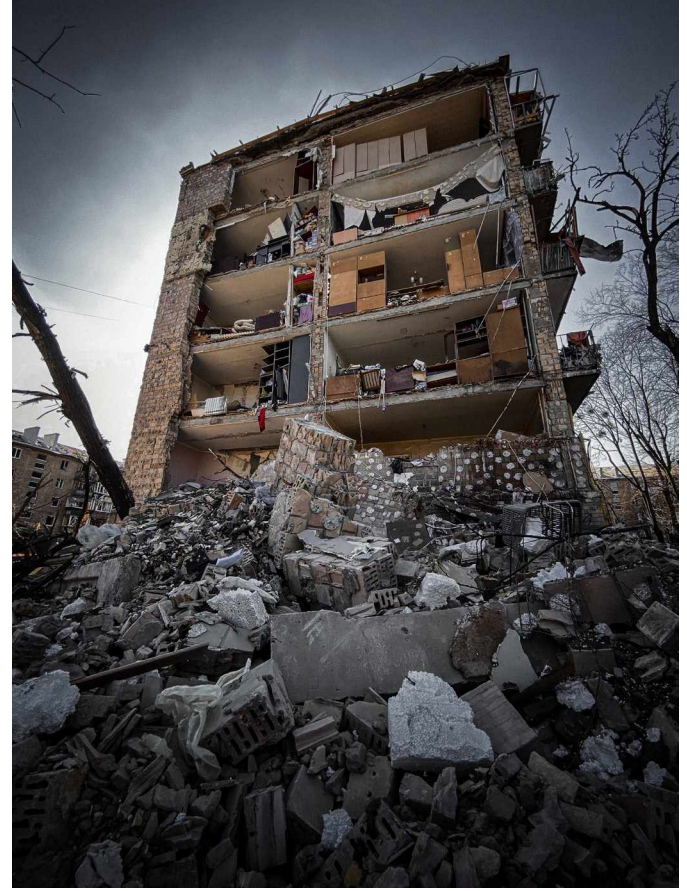
AKP iktidarı 20 yılı aşkın süredir ülkemizi doğa kaynaklı afetlere hazır hale getirip, risklerini azaltmak yerine "imar afları, kentsel dönüşüm yerine rantal dönüşümü esas alan uygulamalar, fay zonlarının üstü, sıvılaşma, heyelan, kaya düşmesi, çığ ve taşkın tehlikesi yüksek jeolojik sakıncalı alanları imara açmak" gibi uygulamalarla, afet risklerini daha da arttırmıştır.

1959 yılında çıkarılan 7269 sayılı Afetler Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 6306 sayılı Kentsel Dönüşüm Kanunu, 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkındaki Kanun gibi temel yasalarda afet risklerin azaltılması konusunda tek bir değişiklik yapılmazken, 1999 Marmara depreminden sonra çıkarılan ve tek seferlik olduğu ifade edilen deprem vergileri kalıcı hale getirilmiş, toplanan kaynaklar afet zararlarını azaltacak tedbirlerin alınması yerine, bütçe açıklarının kapatılması veya yandaş firmaların rant

odaklı otoyol köprü, havalimanı gibi yap-iş-let-devret projelerinin finansmanında kullanılmıştır. Toplanan bu vergiler AKP iktidarı tarafından yetersiz görülmüş olacak ki 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinden sonra çıkarılan “7456 sayılı 6/2/2023 Tarihinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpların Telafisi İçin Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi İhdası İle Bazı Kanunlarda Ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile fakir halkın cebine el uzatılmış, böylece depremin bütün mali yükü zaten ekonomik sıkıntıların pençesinde kıvranan halkın üzerine yıkılmıştır.

1999 Marmara depremlerinde yaşanan yıkımların bütün sorumluluğu tek bir müteahhite yıkılmış, 6 Şubat 2023 depremlerinde ise etüt ve projeleri ilgili kurumlar tarafından denetlenerek yapı ruhsatı ve iskân izni verilmiş 310.000 binanın yıkılması veya ağır hasar alması ve bunun sonucunda 51.000’i aşkın vatandaşımızın yaşamını yitirmiş olmasına rağmen, sorumlu tek bir yönetici hakkında soruşturma açılmamıştır. Başlatılan soruşturmalar sonucunda tutuklanan 325 kişiden bazıları ise hızla serbest bırakılmıştır. Yani depremde yaşanan ölümlerin ve yıkımların bedelini kentlerimizi, jeolojik tehlikeleri görmezden gelen, arsa ve imar rantını esas alarak yönetenlere değil, ülkesinin kurumlarına güvenerek konut veya işyeri satın alan, bina yapım süreçlerinde hiçbir sorumluluğu bulunmayan yurttaşlarımızın ödemesi uygun görülmüştür.

Doğa kaynaklı olayların afete dönüşmesi ve ülkemizde yaşanan acıların tekrarlanmaması için doğa ve teknoloji kaynaklı afet risklerine karşı “etkin bir mevzuat alt yapısını, güçlü kurumsal yapılanmayı, afet güvenliğini önceleyen bir ekonomiyi, tedbirleri kararlılıkla uygulayan bir siyaseti ve afet farkındalığı yüksek bir toplumu” yaratmak ve bu yolda ilerlemek zorundayız. Bu yolda bizlere ışık tutacağına inandığımız

bazı önerilerimizi kamuoyu ile bir kez daha paylaşmak istiyoruz.

1- 2020 yılı Ocak ayından bu yana ülkemizde meydana gelen jeolojik, meteorolojik, biyolojik ve yangın afetleri sonucunda 250.000’i aşkın vatandaşımız yaşamını yitirmiş, 100.000’ni aşkın vatandaşımız yaralanmış, 400.000’i aşkın bina veya bina türü yapı ile çok sayıda köprü, yol, enerji, haberleşme ve altyapı tesisleri yıkılmış veya ağır hasar almış, tahminen 250 milyar doları aşkın ekonomik kayıp oluşmuştur. Buna rağmen afet yönetiminin her aşamasındaki (risk ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme) görev, yetki ve sorumluluklar arasında akılcı dengeler ile rol ve görev dağılımları oluşturulamamış, etkili ve verimli bir yönetim için kurumsal yapılanma geliştirilememiştir. 1999 depremlerinden sonra tartışılmaya başlanmış olan kapsayıcı nitelikte bir kurumun yaratılması amacıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi (AFAD) Başkanlığı oluşturulmuş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesiyle de İçişleri Bakanlığı

na bağlanmıştır. Söz konusu kurumun afetler konusunda bir “eşgüdüm/koordinasyon merkezi” işlevini yeterince yerine getiremediği, ülkenin afet gerçekliği ve büyüklüğü karşısında yetersiz kaldığı Kahramanmaraş depreminde yaşanan zafiyetlerle bir kez daha görülmüştür. Kurumun emek ve enerjisini nedeysen tamamen “acil durumların yönetimi” için sarf ettiği, kurumun öncelikleri arasında risk yönetiminin yer almadığı, hatta son yıllarda afet risklerinin azaltılması konusunda elle tutulur önemli bir çalışmanın yürütülmediği anlaşılmıştır. Yetişmiş, alanında uzman yönetici sayısının bir elin parmaklarını geçmediği, az sayıda yetişmiş ve tecrübeli personelin ise verimli ve etkin bir şekilde süreçlere katılmadığı görülmektedir. Risk azaltma odaklı ve bütünlük bir afet yönetim sisteminin kurumsal yapılması yeniden düzenlenmeli; afet hizmetleri, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Afet, Acil Durum ve İklim Değişikliği Bakanlığı adıyla bakanlık seviyesinde yeniden örgütlenmelidir.

2- Özünde bir yardım yasası olan ve afet sonrası kriz yönetim aşamasına odaklanmış, afetlere müdahale hizmetlerini yönetmek amacıyla yaklaşık 64 yıl önce, o günün bilimsel ve teknik bilgi birikimi, kentleşme, idari yapılanma, teknoloji ve yaşam koşullarına göre hazırlanmış olan 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun”un günümüz koşullarındaki afet yönetim sisteminin ihtiyaçlarına yanıt vermesi mümkün değildir. Ulusal afet yönetim sisteminin bütüncül, etkin ve risk azaltma odaklı bir hale getirilmesi için 7269 sayılı yasanın tadilatı yerine, günümüz bilgi ve teknoloji altyapısı ile kurumsal kapasiteler göz önüne alınarak “çatı-çerçeve” niteliğinde yeni bir afetler kanunu hazırlanmalıdır. Diğer ülkelerde de örneğine rastlandığı şekilde deprem özelindeki çalışmalara referans olacak “Fay Yasası” ile diğer afetler için “Afet Risk Azaltma Yasası” ulusal afet

hukukuna kazandırılmalı; bu yasalara dayalı olarak Dünya standartlarını esas alan “Diri Fay Araştırmaları Yönetmeliği, Yüzeysel Faylanma Tehlikesinin Değerlendirilmesi Yönetmeliği, Bütünlük Afet Tehlike Haritalarının Hazırlanması ve Kullanımı Yönetmeliği, Heyelan ve Taşkın/Sel Korunma Yönetmeliği, Ulusal Afet Yönetim Planı Yönetmeliği, İlk Yardım, Arama ve Kurtarma Yönetmeliği” gibi alt mevzuat oluşturulmalı, bu kapsamda çeşitli afet türlerine yönelik yasal mevzuat düzenlemeleri ile bunlara ilişkin tehlike ve risk haritaları (Türkiye Heyelan Haritası, Diri Fay Haritası, Tıbbi Jeoloji Risk Haritası, Obruk Risk Haritası, Çığ Tehlike Haritası vb.) hazırlanmalı ve sık aralıklarla güncellenmelidir.

3- 38 yıl önce, yürürlüğe giren ve “Amaç” başlığı altında dahi afet güvenliğini göz ardı etmiş olan 3194 sayılı İmar Kanunu günümüz şehircilik, planlama, yapı üretim ve denetim hizmet ihtiyaçlarına yanıt veremez ve ulusal afet mevzuatıyla kopuk bir durumdadır. İmar yasasının BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan “İnsan Odaklı Dirençli Kentler” yaratılmasına hizmet edecek, afet mevzuatı ile uyumlu, mevcut planlama sürecindeki karmaşayı giderecek şekilde yeni bir “İmar Kanunu” hazırlanmalıdır.

4- Meri mevzuatımıza göre 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamındaki hükümlerle düzenlenen yapı üretim ve denetim süreci, afetler karşısında yapıları güvenli kılacak temel argümanlardan uzaktır. Bu sürecin iyileştirilmesi amacıyla çıkarılan 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkındaki Kanun’un 20 yılı aşkın süredir yapılan uygulama sonuçlarına bakıldığında, bunun da arzu edilen sonuçları üretmediği, yapı üretim ve denetim süreçlerinin kâğıt üzerinde kaldığı görülmektedir. Son Kahramanmaraş depremlerinde 800 bine yakın bağımsız bina bölümünün, hatta yapım çalışmaları devam bazı yapıların hasar görmesi veya yıkılması

bunun açık kanıtı niteliğindedir.

Yıkılan veya hasar gören binalarımız üzerinde yapılan incelemelerde, bina yıkılmalarının dört ana temel nedenden kaynaklandığı bilinmektedir. Bunlar;

- Binanın oturduğu zeminin niteliğinden kaynaklanan sorunlar,
- Binanın taşıyıcı sisteminden kaynaklanan sorunlar,
- Binada kullanılan malzeme ve işçilikten kaynaklanan sorunlar,
- Yapı üretim süreçlerinin denetiminden/denetimsizliğinden kaynaklanan sorunlar,

şeklinde sıralanabilir. Yukarıda belirtilen sorunların çözümü için yapı risklerinin yönetimini esas alan müstakil bir "Yapı Üretim ve Denetim Kanunu"na ihtiyaç olduğu açıktır. Bu durum "2004 yılında toplanan "Deprem Şurasının" sonuçlarından biri olup, böylece yapı üretimini ve işletimini ilgilendiren tüm hususların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması önerilmiştir. Yapılacak yeni düzenleme ile imar ve afet mev-

zuatıyla uyumlu, afet risklerini azaltmaya odaklanan yeni bir yapı üretim ve denetim sistemi oluşturulmalıdır. Böylece planlama ve yer seçiminden başlamak üzere zemin ve temel etüdü, projelendirme, yapıda kullanılan malzeme ve işçilik ile denetim süreçleri yeniden tanımlanmalı, bina etüt ve projelendirme süreçleri "Uluslararası Bina Kodu" ile uyumlu hale getirilmelidir. Bu sistemde yapı denetimi; kamusal denetimi esas alan bir anlayışla, zemin ve temel etütlerinin yerinde denetimini de esas alacak bir biçimde inşa süreçlerinin her aşamasında etkin bir şekilde işletilmelidir.

5- Beton lobileri tarafından kent yağması ve kentsel rantın dönüştürülmesinin aracı haline getirilen 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun iptal edilerek, kentsel dönüşüm projelerinin afet odaklı olarak hayata geçirilmesini sağlayacak, sosyal boyutu güçlendirilmiş, karar süreçleri katılımcı olan, ekonomik destek mekanizmalarını kapsayan, jeolojik açıdan riskli alanlar dışında yerinde dönüşümü benimsemiş yeni bir "kentsel dönüşüm ve yenilenme kanunu" hazırlan-

malıdır. Toplumsal dönüşümü içinde barındırmayan, kentsel yenilenme ve dönüşüm anlayışlarının kentsel rantın aktarım aracı olmaktan öteye geçmediği son 11 yıllık uygulama sonuçları ile ortaya çıkmıştır. Bu nedenle parsel ve/veya bina bazlı dönüşüm yerine, insanı odağına alan, “alan veya ada bazlı dönüşüm” modellerinin oluşturulmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmalı; altyapısı, sosyal donatısı, doğal çevre ile bütünleşik, dönüşüm yaklaşımları benimsenmelidir.

6- Kentlerdeki jeolojik olarak sakıncalı alanlar ile zayıf zeminlere sahip yüksek riskli alanlarda yeni yapılaşmaya izin verilmemesi ve bu alanlar üzerinde var olan bazı yerleşimlerin ise yoğunluğun düşürülmesi temel kriter olmalıdır. Ayrıca deprem riski yüksek İstanbul gibi kentlerimiz için, “Kanal İstanbul” gibi kentsel yoğunluğu artıran projeler yerine, Anadolu’nun farklı kentlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel altyapısı geliştirilerek cazibe merkezleri haline getirilmeli, özellikle kırsal bölgelerden göçü önleyecek politikalar geliştirilmelidir. Bu amaçla GAP ve DAP projeleri kapsamında, Doğu ve Güneydoğu Anado-

lu bölgesinde yer alan kırsal yerleşim alanlarından başlamak üzere kırsal altyapı ve üstyapı yenilenmeli, tarıma elverişli hazine arazileri “ekip-biçme” koşuluyla ücretsiz olarak o köylerde yaşayan vatandaşlarımıza verilmelidir.

7- Başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere ülkemizdeki tüm illerin 1/1000 ölçekli Jeolojik-Jeoteknik ve Mikrobölgeleme Etütleri hızla tamamlanmalı; bu etütlerin sonuçlarına göre bütünleşik afet yönetimini esas alan, bütün doğal tehlikeleri göz önüne alan “master planlar” hazırlanarak afet güvenliğinin gerektirdiği imar plan revizyonları ve diğer risk azaltma önlemleri birlikte uygulanmalıdır.

8- Deprem, sel, taşkın, heyelan gibi doğa kaynaklı her bir afet tehlikesi için tekil veya çoklu tehlike haritaları üretilerek mekânsal planlama sürecine entegre edilmeli, fay zonları üzerinde yapılacak paleosismolojik araştırmalar sonucu belirlenen sakinim bantları ile DSİ Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan havza plan ve raporlarında belirtilen “Taşkın Tehlike Haritaları”ndaki riskli alanlar imar planlarına işlenmeli, bu

alanlarda bina ve bina türü yapıların yapılmasına sınırlama getirecek ve mevcut risk altındaki yapıların geleceğini planlayan düzenlemeler acilen hayata geçirilmelidir.

9- Her doğa kaynaklı afet sonrasında yerel idarelerde yaşanagelen keşmekeş ve yetki karmaşası yıllardır süregelmektedir. Yerel idarelerin çoğu afetler karşısındaki sorumluluklarını bilmedikleri gibi yaşadıkları kentleri tehdit eden doğa kaynaklı afet risklerinden de habersizdirler. 2021 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı öncülüğünde oluşturulan İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP)'nın yürürlüğe konulması önemli bir gelişme olmakla birlikte, yerel idarelerin gerek uzmanlık gerektiren bu planlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları, gerekse çoğunun bünyesinde afet riskleri ile mücadele birimlerinin bulunmaması nedeniyle yeterli tedbirleri almadıkları görülmektedir. Mevcut durum ile İRAP raporlarının, daha önce çok sayıda örnekte yaşandığı gibi, eyleme dönüşmeden "tozlu raflarda" kalma olasılığı büyüktür. İRAP raporlarında belirtilen afet risklerinin azaltılması amacıyla Belediyelerin kurumsal kapasitesi artırılmalıdır. Bu amaçla geçtiğimiz aylarda değiştirilen Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelik ile belediyeler bünyesinde kurulan "Afet İşleri Başkanlıkları/Müdürlüklerinin" görev kapsamı bir yönetmelikle tanımlı hale getirilmeli, liyakatli kadroların görev alması için yerel yönetimler uyarılmalıdır.

10- Deprem zararlarının azaltılması ile olası afetler sonrası oluşan ekonomik risklerin transferi amacıyla 2004 yılında yapılan Deprem Şurasında alınan kararlar çerçevesinde 2012 yılında yürürlüğe giren 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanununun kapsamının oldukça yetersiz olduğu, depremler dışında ki diğer jeolojik ve meteorolojik kökenli afetler türleri ile yangın afetini kap-

samadığı görülmektedir. Kahramanmaraş depremleri ile son yaşanan sel, taşkın, heyelan, yangın vb afet olaylarında yüzbinlerce insanımız etkilenmesine rağmen hem dağıtılan prim miktarları yetersiz kalmış, hem de doğa kaynaklı afet tehlikelerinin önlenmesine de arzu edilir şekilde hizmet etmediği anlaşılmıştır.6305 sayılı Afet Sigortaları Kanununun kapsamı, hem bütünleşik afet yönetim sistemine hizmet edecek ve tüm doğa kaynaklı afetleri kapsayacak şekilde genişletilmeli, hem de afet risklerinin azaltılmasına hizmet edecek şekilde risk kategorilerinin belirlenmesi kriterleri ile prim toplama anlayışı acilen değiştirilmelidir.

Sonuç olarak 17 Ağustos 1999 Gölcük depreminin üzerinden geçen 24 yıla rağmen doğa kaynaklı afetler karşısında toplumsal, sosyal, ekonomik ve teknik altyapısı güçlü, olası afetler karşısında dirençli bir toplum olmaktan epeyce uzakta olduğumuz gerçeği görülmeli ve daha fazla zaman kaybetmeden yara sarma politikalarına yerine zarar azaltmayı önceleyen politikalar hayata geçilmelidir.

KALKINMA, HALK VE ÇEVRE SAĞLIĞININ KORUNMASI, YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİ VE DOĞAYLA UYUMLU BİR YAŞAM İÇİN, AFETİNİ BEKLEYEN ÜLKE OLMAMAK VE İNSAN ODAKLI DİRENÇLİ KENTLER İNŞA ETMEK İÇİN GÖREV BAŞINA!

**TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu**